

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2025. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.1.32>

УДК 657+346.2

Р. Р. Дутчак,

*к. е. н., в.о. директора навчально-наукового юридичного інституту,
Державний університет економіки і технологій
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4837-068X>*

В. Ф. Дутчак,

*к. ю. н., викладач кафедри права,
Державний університет економіки і технологій
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4659-0002>*

О. М. Кондратюк,

*к. е. н., доцент кафедри фінансів і бухгалтерського обліку,
Державний університет економіки і технологій
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1000-0568>*

ПРАВОВА ОЦІНКА, ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ЗБИТКІВ ВІД ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

R. Dutchak,

*PhD in Economics, Director of the Educational and Scientific Legal Institute,
State University of Economics and Technology*

V. Dutchak,

*PhD in Law, Lecturer of the Department of Legal,
State University of Economics and Technology*

O. Kondratyuk,

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance
and Accounting, State University of Economics and Technology*

LEGAL ASSESSMENT, ACCOUNTING AND DAMAGE CONTROL FROM WAR CRIMES AT UKRAINIAN ENTERPRISES

Дана стаття присвячена актуальній проблемі збору доказів про воєнні злочини російської федерації на території незалежної України. В статті досліджуються завдані збитки підприємствам національної економіки, як один із основних видів воєнного злочину передбачених Римським Статутом Міжнародного кримінального суду. Проведено аналіз законодавства України про збір, обробку та облік інформації про завдані збитки підприємствам. Розкрито масштаб воєнних злочинів російської федерації та завданих збитків підприємствам України. Визначено основні вимоги до інформації про завдані збитки постраждалих підприємств, які можуть її вносити до національних та міжнародних реєстрів жертв військових злочинів російської федерації. Розроблено основи рекомендацій з організації документування, обліку, оцінки, контролю та юридичного супроводу фактів завданих збитків від воєнних злочинів російської федерації на підприємствах України. Розглянуто перспективу проведення незалежного аудиту завданих збитків підприємствам України, як додаткового доказу у позовах до національних та міжнародних судових інстанцій про відшкодування завданих збитків з винної сторони.

This article is devoted to the actual problem of gathering evidence about war crimes committed by the Russian Federation on the territory of independent Ukraine. The article examines the damage caused to enterprises of the national economy, as one of the main types of war crimes provided for by the Rome Statute of the International Criminal Court, namely: large-scale destruction and appropriation of property, which was not caused by military necessity and was committed illegally and senselessly; intentional targeting of attacks on civilian objects, i.e., objects that are not military targets; plundering of a city or settlement, even if it was taken by storm. An analysis of the legislation of Ukraine on the collection, processing and accounting of information on losses caused to enterprises was carried out. The extent of war crimes committed by the Russian Federation and the damage caused to Ukrainian enterprises has been revealed.

The main requirements for information about the damage caused by the affected enterprises, which can enter it into the national and international registers of victims of war crimes of the Russian Federation, have been defined. The basis of recommendations on the organization of documentation, accounting, assessment, control and legal support of the facts of damages caused by the war crimes of the Russian Federation at the enterprises of Ukraine have been developed. The order of control of the reliability of information about damages caused to the affected enterprise by third parties is given: 1) executive body of local self-government; 2) competent state bodies for maintaining law and order and stopping offenses. The form and content (details) of those working documents drawn up by third parties on the fact of damage caused to the affected enterprise by the armed aggression of the army of the Russian Federation are described in detail. The perspective of conducting an independent audit of damages caused to Ukrainian enterprises was considered, as additional evidence in claims to national and international courts for compensation of damages caused by the guilty party.

Ключові слова: *облік, контроль, збитки, шкода, правова оцінка, воєнні злочини, відшкодування.*

Keywords: *accounting, control, damages, damage, legal assessment, war crimes, compensation.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Тривала збройна агресія російської федерації проти незалежної України продовжує завдавати масштабних збитків підприємствам національної економіки. Президент України Володимир Зеленський під час пресконференції за підсумками участі в п'ятому саміті Європейської політичної спільноти у м. Будапешті 7 листопада 2024 р. заявив, що збитки, яких Україна зазнала внаслідок російської агресії, сягнули близько 800 мільярдів доларів [1]. Агресор продовжує руйнувати житлові будинки, освітні і медичні заклади, об'єкти

інфраструктуру, виробничі потужності промислових підприємств, що і призводить до зростання загальної суми збитків. Тому, питання належного документального оформлення вказаних збитків на підприємствах України, їх облік, контроль і використання таких даних в правових процедурах відшкодування отриманих збитків у майбутньому є надзвичайно актуальною темою. Оскільки від якості такого процесу залежить доказова база для притягнення до відповідальності агресора та стягнення з нього коштів на відбудову післявоєнної України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми правової оцінки, обліку і контролю збитків від воєнних злочинів на підприємствах України частково досліджувалась в наукових працях наступних авторів: Андрусишин Б. І. [2], Ватаманюк-Зелінська У. З. [3], Назаренко П. Г. [4], Остапчук Л. Г. [5], Червякова О. В. [6], Шендригоренко М. Т. [7], Кафка С. М. [8], Мухаровська А. [9] та інші. Зазначені науковці досліджували дану проблему за такими питаннями: воєнні злочини росії проти України і спроби їх приховати (1939 – 2022 рр); кримінальна відповідальність за воєнні злочини у контексті збройної агресії проти України; репарації як інструмент притягнення до відповідальності росії за скоєні воєнні злочини на території України; військові та воєнні злочини у вітчизняному і міжнародному законодавствах; відповідальність за воєнні злочини: через перехідне правосуддя до сталого миру та безпеки України; облік і аудит вибуття основних засобів: проблемні питання та напрями їх вирішення; відображення вибуття основних засобів в бухгалтерському обліку; результати діяльності державних комісій щодо обліку збитків, заподіяних державним установам і підприємствам у Волинській області у роки Другої світової війни та інше. Відповідно до наведених досліджень порушеної теми, невирішеною частиною загальної проблеми залишається відсутність єдиного підходу до організації процесу фіксації та обліку завданої шкоди підприємствам України від воєнних злочинів внаслідок військової агресії російської федерації.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є розробка практичних рекомендацій для удосконалення способів обліку і контролю фактів завданої шкоди на підприємствах національної економіки України, які виникли через воєнні злочини російської федерації, для належного використання потерпілими таких даних в правових процедурах відшкодування отриманих збитків у майбутньому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про оборону України» від 06.12.1991р. № 1932-XII, збройна агресія – це застосування іншою державою або групою держав збройної сили проти України [10].

Фактична збройна агресія російської федерації проти України ведеться шляхом військових дій, які заборонені законами і звичаями війни на суходолі з 1907 р. серед цивілізованих країн світу. Агресор віроломно вбиває та раниць осіб, що належать до української нації; застосовує зброю, яка здатна завдати зайві страждання цивільному населенню; проводить ракетні, бомбові та артилерійські атаки на незахищені міста, селища, житлові будинки та споруди критичної інфраструктури; мародерить українські міста і села; примушує громадян України брати участь у військових діях проти власної держави та інше.

Відповідно до п. «а» ч. 2 ст. 8 Римського Статуту Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р. (далі - Римський Статут), «воєнні злочини» означають грубі порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме будь-яке з таких діянь проти осіб або майна, що охороняються згідно з положеннями відповідної Женевської конвенції. В межах даного пункту цієї статті до воєнних злочинів, щодо майна, можна віднести:

широкомасштабне знищення і привласнення майна, що не викликане військовою необхідністю і вчинене незаконно та безглуздо (пп. «iv» п. «а» ч. 2 ст. 8 Римського Статуту);

умисне спрямування нападів на цивільні об'єкти, тобто об'єкти, що не є військовими цілями (пп. «ii» п. «а» ч. 2 ст. 8 Римського Статуту);

розграбування міста або населеного пункту, навіть якщо його захоплено штурмом (пп. «xvi» п. «а» ч. 2 ст. 8 Римського Статуту) [11].

21 серпня 2024 року Верховна Рада України 9-го скликання прийняла Закон України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» від 21.08.2024р. №3909-IX [12]. Це означає, що Римський Статут доповнює нормативно-правову базу України а Міжнародний кримінальний суд спільно з системою національної юрисдикції виступають головним міжнародно-правовим інструментом для притягнення до відповідальності російських воєнних злочинців у вигляді позбавлення волі, штрафу, конфіскації майна та активів, а також, стягнення для відшкодування потерпілим завданих збитків.

Згідно із ст. 438 Кримінального кодексу України від 05.04.2001 р. № 2341-III (далі – ККУ) [13] вказано, що порушення законів та звичаїв війни виникає за наступних обставин: жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Це означає, що ефективність застосування норми ст. 438 ККУ, потребує використання положень Римського Статуту для розгорнутої класифікації порушення законів і звичаїв війни, які визнаються злочинами в міжнародному праві.

Станом на 27.12.2024р., за період широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну, Офіс Генерального прокурора зареєстрував 138205 злочини агресії та воєнних злочинів, серед яких - 122414 злочинів порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 ККУ) [14].

На ряду з державними установами, документуванням воєнних злочинів в Україні також займаються громадські організації. Серед таких вагомий результат спостерігається за глобальною ініціативою «Т4Р» (Трибунал для Путіна), яка була створена у відповідь на повномасштабну агресію російської федерації проти України у лютому 2022 року. Учасники ініціативи документують події, у яких є ознаки злочинів згідно з Римським статутом Міжнародного кримінального суду (геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини) в усіх регіонах України. База даних «Т4Р» — один із найбільших масивів даних про війну в Україні. У ній зафіксовані події ймовірних воєнних злочинів, які вдалося встановити. Представлені дані не претендують на повноту та остаточність. Реальна кількість деяких видів злочинів майже напевно суттєво вища за те, що можливо зафіксувати. Мета «Т4Р» — збирати дані про злочини російської федерації для майбутніх судових процесів [15].

Згідно із даними «Т4Р» на 29.12.2024 р., кількість воєнних злочинів в Україні, щодо майна, становить: напад на цивільний об'єкт - 16969 кейсів; знищення або пошкодження майна - 46518 кейсів; знищення або присвоєння майна у великих розмірах - 1910 кейсів. Серед областей України, за критерієм знищеного або пошкодженого майна, найбільше постраждалими є: Запорізька область – 11896 кейсів; Донецька область – 6179 кейсів; Харківська область – 4908 кейсів; Херсонська область – 4427 кейсів; Чернігівська область – 3664 кейсів; Сумська область – 2833 кейсів; Дніпропетровська область – 2792 кейсів; Київська область – 2480 кейсів; Миколаївська область – 2062 кейсів; Луганська область – 1740 кейсів [15].

За даними «Звіту про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року», підготовленого Київською школою економіки, з початку повномасштабного російського військового вторгнення загальна сума прямих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі, транспортним засобам та товарним запасам перевищила \$157 млрд (за

вартістю заміщення). Найбільша частка у загальному обсязі прямих збитків завдана житловим будівлям, а саме 37,5% або \$58,9 млрд та інфраструктурі - 23,4% або \$36,8 млрд. Втрати активів підприємств та промисловості становлять мінімум \$13,1 млрд і продовжують зростати. Ще \$10,3 млрд складають прямі втрати аграрного сектору та земельних ресурсів внаслідок війни. В свою чергу, також стрімко зростають втрати енергетичного сектору, які зараз вже становлять \$9,0 млрд. Сукупні прямі збитки від руйнувань та пошкоджень об'єктів громадського сектору (соціальні об'єкти та установи, заклади освіти, науки та охорони здоров'я, культурні споруди, спортивні об'єкти, адміністративні будівлі тощо) складають близько \$13,7 млрд. Найбільш постраждалими є області України, в яких безпосередньо велись бойові дії: Донецька - \$ 37,4 млрд, Харківська - \$ 30,2 млрд, Луганська - \$ 17,1 млрд, Запорізька - \$ 14,8 млрд, Херсонська - \$ 12,3 млрд, Київська - \$ 11,2 млрд, Миколаївська - \$ 7,8 млрд, Чернігівська - \$ 5,8 млрд, Сумська - \$ 3,4 млрд, Дніпропетровська - \$ 3,4 млрд [16].

Статтею 22 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV визначено, що до збитків відносять втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки). Особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування [17].

Відповідно до Резолюції Комітету Міністрів Ради Європи CM/Res(2023)3 від 12.05.2023 р. «Про встановлення Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України», в Україні створено Реєстр збитків, який призначений для обліку всіх прийнятних заяв про відшкодування збитків, втрат чи шкоди, завданих внаслідок агресії російської федерації в Україні або проти України [18].

З метою захисту майнових прав потерпілих підприємств України, шляхом компенсації завданих збитків від держави-агресора через судовий механізм, виникає потреба в формуванні доказової бази, яка ґрунтується на

первинних документах та контрольних процедурах про факти завданих збитків агресором.

Документальне оформлення завданих збитків підприємству також обумовлена необхідністю достовірного відображення втрати активів в його бухгалтерському обліку, фінансовій та податковій звітності.

Під збитками підприємств України від збройної агресії російської федерації слід розуміти незаконне відчуження, повне або часткове знищення активів підприємства, а саме: транспортних засобів, технологічне обладнання, будівлі, земельні ділянки, інші основні засоби, незавершених капітальних інвестицій, запаси, грошові кошти та інше. Завдані збитки підприємствам супроводжуються знищенням робочих місць, втратами персоналу (загиблі, поранені та біженці), втратою доходів, які підприємство могло б реально одержати за звичайних обставин (упущена вигода), втратою даних системи бухгалтерського обліку підприємства (знищення паперових бухгалтерських документів, серверів з базами даних інформаційних систем обліку), втратою управління підприємством через високі ризики життю працівників та інше.

Порядок обліку даних про завдані збитки від збройної агресії російської федерації в діючому законодавстві України частково регламентовано наступними нормативними актами:

Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» від 23.02.2023 р. № 2923 [19];

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд» від 19.04.2022 р. № 473 [20];

Постановою Кабінету Міністрів України «Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» від 26.03.2022 р. № 380 [21].

Наведений перелік нормативних актів частково регламентує порядок взаємодії постраждалого підприємства з уповноваженими органами: державна служба з надзвичайних ситуацій, поліція, органи місцевого самоврядування або військові адміністрації, регіональні торгово-промислові палати та інші.

Проте, остаточно не вирішеними залишаються проблеми в організації процесу первинного документування, обліку та контролю пошкоджених, знищених та втрачених активів (збитків) постраждалих підприємств від збройної агресії російської федерації для подання постраждалими заяв на компенсацію; заяв на відкриття кримінальних проваджень відповідно до законодавства України; позовів (у тому числі колективних) до міжнародних судових інстанцій.

Відповідно до вище зазначеного, постраждалим підприємствам рекомендовано в день завданої шкоди (надзвичайної ситуації) зазначений процес провести в послідовності наступних етапів:

Етап I «Оцінка поточної ситуації вищим керівництвом підприємства». Головне завдання даного етапу полягає у швидкому отриманні вищим керівництвом достовірної інформації про обставини надзвичайної ситуації, яка виникла на підприємстві через збройну агресію. Ключовими питаннями до в'яснення в такій ситуації є: місце і причина надзвичайної ситуації; наявність шкоди життю і здоров'ю працівникам та чи є потреба у наданні екстреної медичної допомоги; рівень руйнувань і втрат майна підприємства; наявність завданої шкоди та існуюча загроза втрати важливих бухгалтерських, юридичних, кадрових та технічних документів, архіву, а також носіїв електронної інформації (сервер, системний блок, флешка та інше). Для виконання цього завдання вище керівництво в оперативному

режимі комунікує з керівниками відповідних структурних підрозділів та проводить первинний фактичний огляд місця події.

Завершальною дією цього етапу є повідомлення компетентних органів про виникнення надзвичайної ситуації на підприємстві через збройну агресію. В такому повідомленні необхідно зазначити про місце, дату, час, характер, орієнтовну причину та масштаб (опис обсягу руйнування, завданої шкоди, кількість та стан потерпілих) виникнення надзвичайної ситуації.

Етап II «Прийняття рішень про створення спеціальних комісій». Після оперативної оцінки надзвичайної ситуації та прийняття відповідних рішень, щодо виклику медиків, рятувальників, правоохоронних органів та повідомлення компетентних органів, керівнику підприємства рекомендовано створити внутрішню комісію для огляду та фіксації завданих збитків (пошкодженого майна) підприємству. Всі рішення вищого керівництва, що пов'язані із створенням та порядком роботи комісії повинні бути письмово оформлені наказом чи розпорядженням. До складу комісії доцільно включити фахівця господарського відділу, інженера, механіка, економіста, бухгалтера, юриста та інших фахівців підприємства. Створена комісія повинна приступити до виконання своїх обов'язків в то же день, - тільки при наявності безпечних умов праці.

Основною перешкодою для роботи такої комісії є: відсутність досвіду у проведенні подібних заходів; дефіцит кадрів через дистанційний формат роботи або самостійне переміщення (або звільнення) працівників підприємств (матеріально-відповідальних осіб, працівників бухгалтерської служби, допоміжного персоналу) в більш безпечні регіони; обмежена кількість незалежних зовнішніх експертів з технічного обстеження будинків і інженерних споруджень; відсутність допоміжного персоналу; тривалість роботи з ліквідацією наслідків атаки агресора (створення безпечного доступу до пошкоджених об'єктів).

Етап III «Робота створеної комісії». Комісія повинна оглянути пошкоджені чи зруйновані об'єкти бухгалтерського обліку та на підставі

отриманих даних про фактичні пошкодження скласти акти обстеження пошкодженого/знищеного або зниклого майна підприємства внаслідок збройної агресії російської федерації. В такому акті зазначається наказ чи розпорядження на підставі якого створена комісія для огляду та фіксації завданих збитків; назва об'єкта; місцезнаходження об'єкта; загальна характеристика об'єкта (в тому числі первісна вартість, знос та залишкова вартість); дату і час надзвичайної події; орієнтовна характеристика причини пошкоджень; характеристика виявлених пошкоджень (наприклад: розбито скло віконних рам в кількості 2 шт. загальною площею 3,64 кв.м.); висновок комісії про потребу в ремонті (наприклад: будівля потребує поточного ремонту по заміні вікон); підписи членів комісії. Під час обстеження пошкоджених об'єктів підприємства комісії рекомендовано провести детальну фото/відео фіксацію завданої шкоди. Такі матеріали потрібно долучити в якості додатків до акту обстеження пошкодженого/знищеного або зниклого майна підприємства.

Слід зауважити, що розрахунок отриманих реальних збитків проводиться за відновлювальною вартістю, яка виражає суму витрат на відтворення точно такого ж об'єкта необоротних активів (однакові функції, матеріали, архітектурний проект). Для розрахунку величини завданих збитків доцільно залучити незалежного суб'єкта оціночної діяльності, який підготує відповідний звіт про оцінку завданих збитків підприємству. Незалежна оцінка збитків проводиться на підставі договору між суб'єктом оціночної діяльності та підприємством. За результатами незалежної оцінки збитків, проведеної суб'єктом оціночної діяльності, складається звіт про оцінку збитків в електронній та у паперовій формі (за необхідності). Звіт про оцінку збитків є дійсним до дати остаточного відшкодування постраждалому підприємству завданих збитків.

Разом з актом обстеження доцільно провести інвентаризацію основних засобів та запасів. Для цього на підставі письмового розпорядження (наказу) керівника створюється інвентаризаційна комісія. Результати інвентаризації

повинні бути оформлені інвентаризаційними описами, звіряльними відомостями, пояснювальними записками матеріально-відповідальних осіб та протоколами зборів інвентаризаційної комісії. В протоколах зборів потрібно детально описати обставини отриманої шкоди, вказати розмір збитків, детально описати причини зруйнованого чи зниклого майна, що обумовили комісію рекомендувати керівнику пропозицію про списання вказаних активів на витрати звітного періоду підприємства.

Інвентаризація повинна проводитись тільки за наявності безпечних умов для інвентаризаційної комісії. У випадку аварійності будівель (існує загроза обвалу будівлі), - комісії заборонено проводити інвентаризацію в середині такої будівлі, а всі активи які знаходяться в її середині слід вважати знищеними (не контролюється підприємством).

Після складання внутрішніх документів про знищене, пошкоджене чи викрадене майно комісія повинна подбати про те, щоб отримати додаткові документальні підтвердження факту атаки агресора на активи підприємства від державних установ. До таких документів рекомендовано віднести документи, які складені фахівцями регіонального відділу Державної служби України з надзвичайних ситуацій, а саме: акт про пожежу, акт на виконання робіт з очищення місцевості від вибухонебезпечних предметів розмінування та інші. Додатково рекомендовано отримати всі існуючі довідки про факти пошкодження об'єктів підприємства від виконавчих органів місцевого самоврядування та регіональних компетентних державних органів з підтримання правопорядку і припинення правопорушень.

Важливе місце також належить офіційній переписці з державними органами про завдану шкоду підприємству від збройної агресора російської федерації.

Оригінали всіх документів, які фіксують завдані збитки постраждалому підприємству, повинні зберігатися в його архіві до повної їх компенсації самому підприємству або його власнику.

Етап IV «Відображення в обліку результатів роботи створеної комісії».

Даний етап передбачає виконання двох завдань:

1) списання активів підприємства, які перестали відповідати критеріям визнання активу в результаті збройної агресора російської федерації. Таке списання повинно відповідати вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, методичним рекомендаціям та інших нормативних актів, що регулюють бухгалтерський облік в Україні. Інформація про збитки від знищених активів підприємства повинна знайти своє кінцеве відображення в фінансовій та податковій звітності. Проте, списання активів, які знаходяться в аварійних будівлях (існує загроза життю працівників під час перебування в середині будівлі) чи викрадені, повинно супроводжуватися відображенням інформації про такі активи на дебеті позабалансового рахунку 072 «Невідшкодовані нестачі і втрати від псування цінностей». Доцільність такої інформації полягає в тому, що вона повинна фіксувати очікування імовірного отримання безпечного доступу до них в результаті демонтажу будівлі чи повернення викрадених активів. Тільки після остаточної руйнації будівлі (під впливом природніх факторів (дощ, сніг, вітер) чи повторної збройної агресії) або після демонтажу будівлі, який не зумів зберегти неушкодженими списані активи, інформація про них остаточно списується з кредиту рахунка 072 «Невідшкодовані нестачі і втрати від псування цінностей». Первинними документами для операцій по дебету і кредиту рахунка 072 «Невідшкодовані нестачі і втрати від псування цінностей» є бухгалтерські довідки.

2) належне формування матеріалів (доказів) про воєнні злочини скоєних армією російської федерації проти підприємства, в частині пошкодження або знищення його активів. Окрім бухгалтерських документів, підприємству потрібно додатково подбати про створення інших документів, які повинні зафіксувати основні обставини воєнного злочину, а саме:

хто фіксує такий злочин (П. І. П. всіх членів комісії та залучених осіб, їх контактні дані, телефон, email);

коли сталась подія злочину (дата і час);

де сталася подія злочину (адрес);

інформацію про подію злочину (опис самої події, наслідки такої події для підприємства (постраждалі, перелік об'єктів, які зруйновані або пошкоджені), персональні дані про злочинців (якщо можливо)), свідки та інше.

До зазначених документів можна віднести: накази, розпорядження, протоколи зборів, доповідні записки працівників, листи (переписка з державними органами), фото/відео матеріали та інше.

Виконання комісією поставлених завдань, дозволить підприємству підготувати документальні докази про те, що підприємство стало жертвою військового злочину з боку російської федерації та отримало економічні збитки. Інформація із вказаних документів у перспективі буде вноситись підприємством до різного роду національних і міжнародних реєстрів (баз) даних про воєнні злочини російської федерації на території України та відшкодування завданих збитків.

Етап V «Контроль повноти і достовірності інформації про отримані збитки підприємства». З метою підтвердження повноти і достовірності інформації про отримані збитки постраждалим підприємством від воєнних злочинів російської федерації, відбуваються певні контрольні заходи за участю третіх сторін. До таких суб'єктів контролю можуть належати:

- 1) виконавчий орган місцевого самоврядування, який складає власний акт комісійного обстеження об'єкта, пошкодженого в наслідок збройної агресії російської федерації. Зазначений акт складається комісією, що діє на підставі рішення органу місцевого самоврядування, а у разі його відсутності – розпорядження начальника військової адміністрації населеного пункту. Акт складається після комісійного огляду пошкодженого об'єкта в обов'язковій присутності представника постраждалого підприємства. В акті наводиться інформація про загальні характеристики об'єкта (назва, місце знаходження, рік будівництва, загальна площа, кількість поверхів, опис конструктивних

елементів та інженерних систем) та загальна характеристика пошкоджень об'єкта, а саме: дата пошкоджень об'єкта, ймовірна причина пошкоджень (наприклад: надзвичайна ситуація воєнного характеру, ракетний удар), орієнтовний обсяг пошкоджень об'єкта (наприклад: дах/покрівля – зруйновані близько на 75%; стіни зруйновані близько на 60%; інженерні мережі та обладнання - зруйновані близько на 90%). До акту обов'язково додаються результати фотофіксації. Підписує акт комісії та представник постраждалого підприємства (директор). Один примірник такого акту передається підприємству.

2) компетентні державні органи з підтримання правопорядку та припинення правопорушень, - виїжджають на місце воєнного злочину та проводять фактичний огляд завданої шкоди і фіксують збитки в своїх документах. Після чого представник підприємства подає заяву про вчинення кримінального правопорушення за фактом завданих збитків. Додатково до заяви подається пакет документів: установчі документи підприємства, витяги з державного реєстру речових прав на нерухоме майно про право власності на пошкоджені об'єкти, внутрішні акти обстеження пошкодженого/знищеного або зниклого майна підприємства внаслідок збройної агресії російської федерації, звіти про оцінку збитків та інше.

Наведені контрольні дії виконавчими органами місцевого самоврядування і компетентних державних органів з підтримання правопорядку та припинення правопорушень є обов'язковими. Проте, в даній ситуації рекомендовано використати можливості від проведення незалежного аудиту збитків, завданих підприємству внаслідок збройної агресії російської федерації. Звіт аудитора про завдані збитки підприємству дозволить додатково експертно та неупереджено підтвердити достовірність і законність документів підприємства про отримані реальні збитки у зв'язку із збройною агресією російської федерації. Такий звіт стане додатковим вагомим доказом підприємства у позовах до національних та міжнародних судових інстанцій.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Всі збитки підприємств національної економіки України, які виникли через воєнні злочини російської федерації, повинні бути компенсовані постраждалій стороні. Механізми стягнення завданих збитків з російської федерації визначені національними та міжнародними судовими інстанціями. Проте, важливим завданням залишається збір та підготовка документальних доказів про вчинені воєнні злочини російської федерації на території незалежної України, в тому числі завданих збитків підприємствам національної економіки.

В статті запропоновано основи практичних рекомендацій постраждалим підприємствам, які дозволять управлінню своєчасно організувати документування фактів завданої шкоди, розрахувати суму отриманих збитків, відобразити їх в обліку, зібрати всі додаткові докази про обставини воєнного злочину, пройти контрольні перевірки достовірності таких доказів, зареєструвати інформацію про постраждале підприємство у національних та міжнародних реєстрах жертв військових злочинів російської федерації.

Відповідно, питання належного документального оформлення, обліку і контролю отриманих збитків підприємств України, від воєнних злочинів російської федерації, для використання таких доказів в судових процесах про відшкодування отриманих збитків будуть актуальними у перспективі наступних п'ятдесяти років після закінчення російсько-Української війни.

Література

1. Збитки України від російської агресії сягають \$800 мільярдів – Президент. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3924677-zbitki-ukraini-vid-rosijskoi-agresii-sagaut-800-milardiv-prezident.html> (дата звернення: 30.12.2024).

2. Андрусишин Б. І., Токарчук О. В. Воєнні злочини Росії проти України і спроби їх приховати (1939 – 2022 рр): порівняльний аналіз. *Альманах права*. 2022. Вип. 13. С. 39-48.

3. Ватаманюк-Зелінська У. З., Павлишина В. І. Репарації як інструмент притягнення до відповідальності росії за скоєні воєнні злочини на території України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 7. С. 37-42.

4. Назаренко П. Г., Баєва Л. В., Семенюк-прибатень А. В. Кримінальна відповідальність за воєнні злочини у контексті збройної агресії проти України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 7. С. 6-9.

5. Остапчук Л. Г., Кузьменко Т. В. Військові та воєнні злочини у вітчизняному і міжнародному законодавствах. *Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра*. 2022. № 1. С. 18-27.

6. Червякова О. В. Відповідальність за воєнні злочини: через перехідне правосуддя до сталого миру та безпеки України. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 150. С. 161-172.

7. Шендригоренко М. Т. Облік і аудит вибуття основних засобів: проблемні питання та напрями їх вирішення. *Торгівля і ринок України*. 2017. № 2. С. 97-102.

8. Кафка С. М. Відображення вибуття основних засобів в бухгалтерському обліку. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 3(1). С. 66-73.

9. Мухаровська А. Результати діяльності державних комісій щодо обліку збитків, заподіяних державним установам і підприємствам у Волинській області у роки Другої світової війни. *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. 2011. Вип. 583-584. С. 227-232.

10. Про оборону України: Закон України № 1932-XII від 06.12.1991р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 30.12.2024).

11. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_588 (дата звернення: 30.12.2024).

12. Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього: Закон України №3909-IX від 21.08.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-20#Text> (дата звернення: 30.12.2024).

13. Кримінального кодексу України № 2341-III від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 30.12.2024).

14. Злочини, вчинені військовими РФ під час повномасштабного вторгнення в Україну (станом на 27.12.2024 р.): URL: https://x.com/NPU_GOV_UA (дата звернення: 27.12.2024).

15. Статистика бази даних воєнних злочинів Т4Р. URL: <https://t4rua.org/stats> (дата звернення: 30.12.2024).

16. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf. (дата звернення: 30.12.2024).

17. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (дата звернення: 30.12.2024).

18. Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи CM/Res(2023)3 від 12.05.2023 р. «Про встановлення Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України». URL: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (дата звернення: 30.12.2024).

19. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23.02.2023р. № 2923 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text> (дата звернення: 30.12.2024).

20. Про затвердження Порядку виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2022 р. № 473. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.12.2024).

21. Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2022р. № 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.12.2024).

References

1. Ukrinform (2024), “Ukraine's losses from Russian aggression reach \$800 billion - the President”, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3924677-zbitki-ukraini-vid-rosijskoi-agresii-sagaut-800-milardiv-prezident.html> (Accessed 30.12.2024).

2. Andrusyshyn, B. I. and Tokarchuk, O. V. (2022), “Russia's war crimes against Ukraine and attempts to cover them up (1939-2022): a comparative analysis”, *Almanac of law*, vol. 13, pp. 39-48.

3. Vatamanyuk-Zelinska, U. Z. and Pavlyshina, V. I. (2023), “Reparations as a tool to hold Russia accountable for war crimes committed on the territory of Ukraine”, *Economy. Finances. Right*, vol. 7, pp. 37-42.

4. Nazarenko, P. G. Baeva, L. V. and Semenyuk-pribaten, A. V. (2023), “Criminal responsibility for war crimes in the context of armed aggression against Ukraine”, *Economy. Finances. Right*, vol. 7, pp. 6-9.

5. Ostapchuk, L. G. and Kuzmenko, T. V. (2022), “Military and war crimes in domestic and international legislation”, *Criminal executive system: Yesterday. Today. Tomorrow*, vol. 1, pp. 18-27.

6. Chervyakova, O. V. (2022), “Accountability for war crimes: through

transitional justice to sustainable peace and security in Ukraine”, *Problems of legality*, vol. 150, pp. 161-172.

7. Shendrygorenko, M. T. (2017), “Accounting and audit of disposal of fixed assets: problematic issues and directions for their solution”, *Trade and market of Ukraine*, vol. 2, pp. 97-102.

8. Kafka, S. M. (2017), “Display of disposal of fixed assets in accounting”, *Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, vol. 3(1), pp. 66-73.

9. Mukharovska, A. (2011), “The results of the activities of state commissions regarding the accounting of losses caused to state institutions and enterprises in the Volyn region during the Second World War”, *Scientific Bulletin of Chernivtsi University. History. Political sciences. International relations*, vol. 583-584, pp. 227-232.

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine “On the defense of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (Accessed 30.12.2024).

11. International Criminal Court (1998), “Rome Statute”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_588 (Accessed 30.12.2024).

12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2024), The Law of Ukraine “On the ratification of the Rome Statute of the International Criminal Court and its amendments”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-20#Text> (Accessed 30.12.2024).

13. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), “Criminal Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (Accessed 30.12.2024).

14. National Police of Ukraine (2024), “Crimes committed by the Russian military during the full-scale invasion of Ukraine”, available at: https://x.com/NPU_GOV_UA (Accessed 27.12.2024).

15. Global initiative T4P (Tribunal for Putin) (2024), “Statistics of the T4P war crimes database”, available at: <https://t4pua.org/stats> (Accessed 30.12.2024).

16. Kyiv School of Economics (2024), “Report on direct damage to infrastructure from destruction as a result of Russia's military aggression against Ukraine as of the beginning of 2024”, available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf. (Accessed 30.12.2024).

17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), “Civil Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (Accessed 30.12.2024).

18. Committee of Ministers of the Council of Europe (2023), Resolution “On the Establishment of the Expanded Partial Agreement on the Register of Damages Caused by the Aggression of the Russian Federation Against Ukraine”, available at: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (Accessed 30.12.2024).

19. The Verkhovna Rada of Ukraine (2023), The Law of Ukraine “On compensation for damage and destruction of certain categories of immovable property as a result of hostilities, terrorist acts, sabotage caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, and the State Register of property damaged and destroyed as a result of hostilities, terrorist acts, sabotage caused by armed aggression of the Russian Federation against Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text> (Accessed 30.12.2024).

20. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Resolution “On the approval of the Procedure for the implementation of urgent works regarding the liquidation of the consequences of the armed aggression of the Russian Federation, related to the damage to buildings and structures”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473-2022-%D0%BF#Text> (Accessed 30.12.2024).

21. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Resolution “On the collection, processing and accounting of information on damaged and destroyed immovable property as a result of hostilities, acts of terrorism, sabotage caused by the military aggression of the Russian Federation”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-%D0%BF#Text> (Accessed 30.12.2024).

Стаття надійшла до редакції 30.12.2024 р.